

LA TEOLOGIA FEMINISTA

Els cristians solem estar interessats per totes les notícies que fan referència al catolicisme i a l'Església en general. Sovint apareixen notícies, no sempre ajustades als fets i prou ben ponderades, sobre la teologia de l'alliberament o sobre aspectes encara més concrets com la teologia feminista. Per tal de fer un servei als nostres lectors i precisar l'abast correcte del terme hem demanat que ens en parli la germana Teresa Forcades i Vila, benedictina del monestir de Sant Benet de Montserrat i doctora en Medicina, que actualment està ultimant la seva tesi doctoral en teologia.

Què és la teologia feminista?

La teologia feminista és una teologia crítica. La investigació crítica, del tipus que sigui (filosòfica, històrica, social, literària, etc.), neix sempre arran d'una experiència de contradicció. En el cas de la teologia, la contradicció inicial es pot caracteritzar per alguna de les maneres següents.

Contradicció inicialment vivencial

Es tracta de la contradicció entre la vivència que té una persona de si mateixa en relació a Déu i la imatge de Déu o la interpretació teològica que aquesta persona ha rebut. Així, per exemple, una persona homosexual pot considerar correcte i volgut per Déu l'exercici de la seva sexualitat en determinades circumstàncies; la interpretació teològica que ha rebut, en canvi, pot considerar aquest exercici "intrínsecament pervers" i sempre contrari a la voluntat de Déu.

Pot donar-se també la contradicció entre la vivència que té una persona de si mateixa en relació a Déu i un passatge dels textos que la seva tradició religiosa considera sagrats. Per exemple una dona cristiana casada pot considerar contrari a la voluntat de Déu que el seu espòs es consideri d'alguna manera superior a ella; al Nou

Testament, en canvi, aquesta dona hi troba escrit: *Al'hora de la instrucció, les dones casades s'han de mantenir en silenci i submises als marits. No els permeto que es dediquin a ensenyar i així dominin els seus marits, sinó que han d'estar en silenci. Perquè primer va ser format Adam i després Eva. I no fou enganyat Adam, sinó la seva dona, la qual, seduïda, va cometre una falta* (1Tim 2,11-14; cf. també, en aquest mateix sentit 1Cor 11,3; Ef 5,22; Tt 2,5). Fins i tot

pot ser que, si aquesta dona és catòlica i va a missa, li toqui llegir algun d'aquests textos en una eucaristia i hagi de proclamar públicament abans de tornar a asseure's al seu lloc, que el que acaba de llegir és 'Paraula de Déu'.

Contradicció inicialment intel·lectual

És la contradicció percebuda entre dos aspectes de la tradició o interpretació rebuda. Així, per exemple, a una persona li pot semblar contradictori que els capellans o les religioses/

os catòlics que es desdiiuen del seu compromís puguin combregar i els divorciats catòlics, en canvi, no puguin.

També es pot donar la contradicció percebuda entre dos passatges dels textos sagrats. Posem un cas concret. A una persona li pot semblar que Gal 3,28 contradiu 1Cor 11,3 o Ef 5,22-24; a Gal 3,28 hi diu:

Santa Teresa de Jesús.

Ja no hi ha jueu ni grec, esclau ni lliure, home ni dona: tots sou un de sol en Jesucrist. I, en canvi, a 1 Cor 11, 3 llegim: Però vull que compregueu que tot home té Crist per cap, l'home és cap de la dona, i Déu és cap de Crist. I a Ef 5, 22-24 hi trobem: Dones, sotmeteu-vos als vostres marits, tal com tots ens sotmetem al Senyor, perquè el marit és cap de la seva muller, igual que el Crist és cap i salvador de l'Església, que és el seu cos. Per tant, així com l'Església se sotmet al Crist, també les mullers s'han de sotmetre en tot als marits.

La contradicció també pot ser la percebuda entre una tradició/interpretació rebuda i un passatge dels textos sagrats. Una tradició eclesial, per exemple, pot prohibir que les comunitats cristianes estiguin presidides per persones casades i, en canvi, a la primera carta de Timoteu hi ha escrit: *El pastor d'una comunitat ha de ser irrepreensible, marit d'una sola muller, sobri, assenyat, educat, acollidor, dotat per a ensenyar, no donat al vi, ni violent, sinó de bon tracte, enemic de les baralles i del diner; ha de saber portar bé la pròpia casa i fer-se obeir i respectar pels fills. Perquè si algú no sap portar la pròpia casa, com podria tenir cura d'una església de Déu? (1 Tim 3,2-5).*

La resolució de les contradiccions

L'experiència de contradicció —tot i que pugui tenir conseqüències molt positives— no és còmoda ni agradable i genera a l'interior de la persona un dinamisme que tendeix a la seva resolució. Aquesta se sol resoldre, a grans trets, de dues maneres.

Així, en alguns casos la tensió es resol canviant la percepció de la persona sigui amb un canvi positiu o negatiu. El canvi és negatiu quan les contradiccions es neguen o es reprimeix violentant la pròpia perspectiva, la pròpia experiència o els propis sentiments. És el cas de persones homosexuals que s'han suïcidat o que han explicat després les conseqüències negatives que per a elles ha tingut esforçar-se a convèncer-se a si mateixes que la pròpia sexualitat era d'alguna manera 'malalta', 'desviada', 'deficitària', 'intrínsecament desordenada' o 'no-volguda per Déu'.

El canvi, però, pot ser positiu: les

La teologia feminista encara que no en rebés aquest nom ha existit des dels inicis. Santa Teresa i sor Juana Inés de la Cruz (a la imatge) en són un exemple.

contradiccions se superen gràcies a noves experiències que fan canviar la perspectiva de la persona sense violentar-la. Posem-ne un exemple. Quan s'accepta que el text bíblic s'ha redactat sota la inspiració de Déu —Bondat i Veritat absoluta—, però passant per ments i cors humans —limitats en bondat i comprensió—, es pot acceptar el fet que la Bíblia contingui passatges que discriminen les dones, les persones homosexuals o els malalts de lepra, perquè s'ha comprès que el fet que aquests passatges siguin a la Bíblia no significa que reflecteixin el pensament o el voler de Déu. La Bíblia s'ha d'interpretar en el seu conjunt i en el context de la comunitat de fe que també —com els autors bíblics— està inspirada per Déu però és limitada en bondat i comprensió, i —tal com va declarar el papa Joan Pau II en relació a l'Església catòlica— en qüestions no-dogmàtiques ha comès errors greus al llarg de la seva història.

D'una segona manera, la tensió interior

es resol assumint en consciència la responsabilitat de mantenir la pròpia percepció i considerant que el que ha de canviar és la interpretació teològica rebuda. És el que va fer al s. XVII el teòleg alemany Friedrich von Spee en la seva lluita contra la idea que existeixen dones que han tingut tractes (normalment relacions sexuals) amb el dimoni i són bruixes, i que la voluntat de Déu és que siguin torturades i/o cremades. Això és també el que van fer els esclaus negres nord-americans en la seva lluita contra l'esclavatge: els colons blancs els havien anunciat l'evangeli dient-los que el Déu de Jesús estava a favor del seu esclavatge; ells van llegir l'evangeli pel seu compte (i també amb l'ajuda dels cristians quàkers) i van comprendre que el Déu de Jesús no estava a favor del seu esclavatge sinó del seu alliberament. En ambdós casos, aquestes idees que avui ens semblen bàsiques van ser titllades d'extremistes, contràries a la Bíblia, a la tradició, a l'evidència científica, al bé comú i/o a la llei natural; en ambdós casos, els qui van fer avançar aquestes idees van haver d'estar disposats a pagar amb la vida el seu atreviment.

La teologia feminista és una teologia crítica

L'objectiu de la teologia crítica és doble: posar en evidència els aspectes de la interpretació rebuda que generen contradiccions i cercar l'oferta d'alternatives d'interpretació teològicament consistents que permetin superar aquestes contradiccions. Com que aquestes contradiccions sovint són generades per situacions de discriminació o d'injustícia, a les teologies crítiques també se'ls anomena teologies de l'alliberament.

La teologia feminista és una modalitat de Teologia Crítica o de l'Alliberament. Normalment, calen tres condicions *simultànies* perquè puguem parlar de teologia feminista o de teòloga o teòleg feminista.

En primer lloc tenir **experiència de contradicció**. Una persona, no necessàriament una dona, troba discriminatòria o

injusta la manera que té la seva comunitat de fe de conceptualitzar teològicament la identitat o la funció social o eclesial de les dones

En segon lloc, decidir una **presa de posició personal**. Això s'esdevé quan aquesta persona que experimenta una contradicció arriba a la conclusió (provisional i sempre oberta a la possibilitat d'error) que el que ha de canviar no és la seva percepció sinó algun aspecte de la interpretació teològica rebuda.

Finalment cal que existeixi una **presa de posició institucional**. La institució que vetlla per la integritat doctrinal de la comunitat de fe a la qual pertany aquesta persona no està d'acord amb la seva interpretació (la qual cosa no vol dir —encara que pot passar— que li prohibeixi investigar en aquest sentit).

El camí de la teòloga o del teòleg feminista és, doncs, necessàriament, un camí de lluita i de reivindicació, però això no vol dir que hagi de ser *només* un camí de lluita o de reivindicació. No ho és. És alhora, i des del cor mateix del seu compromís, camí de gratuïtat, de do, de sorpreses i regals inesperats, de descobertes que eixamplen cada vegada més l'horitzó inicial, de vegades modificant-lo, sovint fent-lo més precís i donant-li un sentit més ple. És camí de lluita, és camí de gratuïtat i, sobretot, és camí de solidaritat, d'encarnació, d'implicació en els dolors i les joies dels qui pateixen rebuig o discriminació.

Amb això hauria de quedar clar que, tot i que de vegades s'han utilitzat com si fossin termes sinònims, no és el mateix la teologia *femenina* que la teologia *feminista*; ni és el mateix la perspectiva *femenina* que la perspectiva *feminista*. La perspectiva *femenina*, a diferència de la *feminista*, no té perquè néixer d'una contradicció, ni té perquè posicionar-se de forma crítica davant de ningú. Una dona que defensi la submissió de les esposes als seus marits, per exemple, es pot dir que té una (de les moltes possibles) perspectiva *femenina*, però no es pot dir que tingui una perspectiva *feminista*. Una dona que defensi la submissió dels marits a les seves esposes també té una (de les moltes

Maria Gaetana Agnesi (1718-1799) va ser nomenada a proposta del papa Benet XIV catedràtica de Matemàtiques i Filosofia natural de la Universitat de Bolonya. Ella, però, va preferir dedicar-se a la patrística i al servei de les persones abandonades.

possibles) perspectiva *femenina*, però tampoc no es pot dir que tingui una perspectiva *feminista*. La perspectiva feminista pressuposa que les dones i els homes hem estat creats per establir entre nosaltres relacions lliures i recíproques, sense submissió ni domini per part de ningú.

Cal també un segon aclariment. La contradicció originària d'on neix la teologia feminista que fa referència a la manera de conceptuar la identitat o la funció de les dones, no vol dir que les teòlogues o els teòlegs feministes s'interessin només per això o no percebin cap altra discriminació feta en nom de Déu. No es tracta d'excloure cap opressió ni de rivalitzar entre elles per decidir quina és la més important: la dels homosexuals, la de les dones, la dels pobres del tercer món, la dels pobres del quart món, la dels africans, la dels immigrants, la dels anomenats 'indígenes', la dels disminuïts físics o psíquics ... *Veniu a mi, tots els qui esteu*

cansats i afeixugats. Jo us faré descansar, diu Jesús (Mt 11,28). I la tradició d'Israel ho concreta en les persones de l'immigrant, la vídua i l'orfe' (Deut 24, 17-22). Lluitar per una d'aquestes causes equival a lluitar per totes elles. La causa és la concreció (encarnació) de la fidelitat a Déu en la pròpia vida (en la de cadascuna i cadascú) i ha d'entomar els reptes que això li suposi tal com vagin venint.

Epíleg: els perills de la recerca teològica

Ja es veu, doncs, que el perill d'una investigació teològica d'aquestes característiques (apassionada i compromesa en la lluita social) és el *biaix*, és a dir, la *deformació* del material investigat en funció dels propis interessos i objectius o en funció de les pròpies passions. Aquest perill és real. No s'ha de negar. S'ha de descobrir d'entrada i s'han de prendre les precaucions metodològiques necessàries per minimitzar-lo. Així, per exemple, en la utilització de les fonts no s'ha d'ocultar la informació desfavorable, en les cites, no s'ha d'aïllar cap expressió del seu context de manera que es perdi el sentit de l'autora o l'autor original; s'ha de procurar presentar sempre les opinions contràries en la seva versió més sòlida i atraient. És important fer constar que no hi ha cap investigació teològica exempta de perills. En contraposició al perill de biaix/deformació interessada atribuïble a la teologia crítica o de l'alliberament, la teologia que no té voluntat crítica té el perill de la manca de significació, de ser irrelevant, desencarnada.

Teresa Forcades

Agraïm a l'editorial Fragmenta l'autorització per reproduir aquest text en format d'article del seu llibre *La teologia feminista en la història* (2007).